

Herinnering *Pamyat'*

**Een eerbetoon aan de Russische burgers en krijgsgevangenen
die tussen 1942 en 1944 in Genk verbleven**

Een initiatief van Comité II

Herinnering *Pamyat'*

Een initiatief van Comité II

'Rerum omnium custos est memoria.'
'De herinnering is de hoeder van alle dingen.'
(Cicero)

2018

Samengesteld ter gelegenheid van de herdenking aan het ereperk voor omgekomen Russische krijgsgevangenen en burgers op de stedelijke begraafplaats van Genk

Tekst: Marc Bertrands

Lay-out: Freddy Hamonts

Pamyat' is Russisch voor 'herinnering'.

'Comité II' bestaat uit (in alfabetische volgorde): Marc Bertrands, Freddy Hamonts, Alex Marut, Roger Rutten, Irma Scheepers en Eddy Vandepoel

WOORD VOORAF

Iwan Schewtschenko rust op de stedelijke begraafplaats van Genk. In vrede, zoals dat heet. Hoewel... Iwan was zeventien jaar jong! Een tiener nog. En hij ligt teraardebesteld op een ereperk naast 72 collega's, allemaal Russen. Het zijn vaststellingen die vragen oproepen.

Hoe kwamen Iwan en zijn vrienden in het verre Limburg terecht? Wat deden zij hier? Op welke manier kwamen ze aan hun eind? Dat ze overleden tussen 1942 en 1944 doet veel vermoeden, maar zegt niet alles.

De doorsnee begraafplaatsbezoeker passeert de bewuste grafstenen, bekijkt vluchtig het monument van de kunstenaar Boerganow dat ernaast is opgericht, leest misschien wat er ter duiding op gegraveerd staat, maar gaat dan weer over tot de orde van de dag: een overleden bekende groeten die verderop werd begraven.

Toch maakten deze 73 Russen in een tijdsspanne van twee jaar heel wat mee. Tegelijkertijd treurden in het verre Rusland, destijds nog de Sovjet-Unie, moeders, vaders, echtgenotes, kinderen om hun dierbaren. Wellicht bezochten zij nooit hun graven. Drama's!

Het siert de Stad Genk dat zij de jaarlijkse herdenking van deze 'vergeten' doden ondersteunt. De plechtigheid, die tegenwoordig geleid wordt door gangmaker Vic Geerdens, is het initiatief van de Verbroedering Verzetsgroeperingen Limburg (GL, NCPGR, KUVG, OF en KUIAD).

73 grafstenen, broederlijk naast elkaar. 73 maal vreemde namen van (meestal) jonge mannen, die tientallen levensdromen, aspiraties en ambities koesterden. Ze werden alle gefnuikt door de Tweede Wereldoorlog. Herinnering, pamyat', is hier op haar plaats.

Marc Bertrands
Lente 2018

EEN DIAGONALE RECONSTRUCTIE

De geallieerden hadden het kunnen weten! Adolf Hitler, in Duitsland aan de macht gekomen in 1933, verklapte zijn plannen al in *Mein Kampf*, het boek waarin hij o.a. het lot van de joden literair bezegelde, Duitsland onder zijn leiding een grootse toekomst beloofde en uitkeek naar de '*Drang nach Osten*', gebiedsuitbreiding in Oost-Europa. Het werk was een bestseller, maar wie las het of nam het ernstig? Alvast de Engelsen, Fransen of Russen niet. Anders zouden zij wel weerwerk hebben geboden. En voor de Amerikanen was het optreden van die 'narcistische dictator' in Midden-Europa op dat ogenblik een ver-van-mijn-bedshow.

Ogenschijnlijk zou het immers zo'n vaart niet lopen. Zoethoudertjes als de Duitse bezetting van het Rijnland (1936), de annexatie van Oostenrijk (1938) en de aanhechting van Sudetenland (1938) en Tsjechië-Moravië (1939) moesten de nazi's paaien. En als de Sovjets nog getwijfeld hadden, werden zij op 23 augustus 1939 helemaal gerustgesteld, toen de respectievelijke ministers van Buitenlandse Zaken van Duitsland en de Sovjet-Unie, Joachim von Ribbentrop en Vjatsjeslav Molotov, een geheim niet-aanvalspact sloten waarmee beide grootmachten bovendien Polen onder mekaar verdeelden. Eén week later was het prijs: op 1 september viel Duitsland Polen aan (Engeland en Frankrijk ontwaakten uit hun lethargie en verklaarden Hitler de oorlog) en op 17 september overschreed het Sovjetleger de Russisch-Poolse grens. De Tweede Wereldoorlog was begonnen.

Aanvankelijk speelde het conflict zich bijna uitsluitend af in West-Europa: op 9 april 1940 bond nazi-Duitsland de strijd aan

met Denemarken en Noorwegen; België, Nederland, Luxemburg en Frankrijk kwamen vanaf 10 mei aan de beurt en in de zomer beschadigden Duitse bombardementen belangrijke Engelse havens en vliegtuigbases als kondigden zij een toekomstige inval aan. Daarna veranderde alles.

Najaar 1940 wijzigde Hitler zijn plannen. Niet Engeland was het volgende doel; de *Drang nach Osten* bleek te aantrekkelijk. De verovering van de graanvelden in Oekraïne, de industriegebieden langs de Beneden-Dnjepr en de olievelden van de Kaukasus zouden van Duitsland logistiek een onoverwinnelijke natie maken en tegelijkertijd werd de oppervlakte van het land van Schiller en Goethe uitgebreid. Vandaag weten wij dat de Russische geheime dienst van Hitlers voornemen op de hoogte was, maar Stalin aan de ernst ervan twijfelde. Door het niet-aanvalsverdrag in slaap gewiegd, flaterde hij heerlijk.

22 juni 1941 infiltreerde het Duitse leger het Sovjet-Russische grondgebied; met 'Operatie Bararossa' overrompelde de *Wehrmacht* de verraste Russen. Tot de zomer van 1942 verloor het Rode Leger drie miljoen soldaten en een enorme hoeveelheid oorlogsmaterieel. Daarenboven namen de Duitsers 3,8 tot 5,7 miljoen tegenstanders gevangen, die in verzamelkampen op Duits territorium werden mismeeesterd¹. Het zijn enkele duizenden van deze gearresteerden die in Limburg zullen belanden.

1 Anno 1929 waren te Genève internationale overeenkomsten getekend betreffende de (menselijke) behandeling van krijgsgevangenen, maar Duitsland had de 'luxe' daar geen rekening mee te houden, omdat het de besluiten nooit aannam.

Maar wij lopen vooruit op de zaken. Oorlogvoeren en bevoorrading zijn begrippen die onmogelijk van mekaar kunnen losgekoppeld worden. En Duitsland streed al op twee fronten (tussen twee vuren), zodat de oorlogsindustrie op volle toeren diende te draaien. Daar neep het schoentje. Duitse arbeiders waren ingelijfd in het leger en vochten aan de fronten, zodat in de fabrieken chronisch personeelstekort heerste. Dus werd uitgekeken naar vreemde werklieden, lees: personen die in de door Duitsland veroverde gebieden waren gearresteerd. In de herfst van 1941 werd de komst aangekondigd van acht miljoen Russische burgers (*Ostarbeiter*) en krijgsgevangenen. De gedupeerden, vooral Oekraïeners, zagen zich ingezet in de Duitse landbouw en later in de mijnbouw, de metaalnijverheid en de oorlogsindustrie. Toch zag de Duitse bevolking de aanwezigheid van Russen in *die Heimat* niet als een weldaad. Van echte en vermeende communisten had ze schrik en die mensen was ze liever kwijt dan rijk. Maar gedeporteerden uit West-Europa waren dan weer wel welkom. Om die reden werd in hetzelfde oorlogsjaar 1941 vooral in België, Frankrijk en Nederland opgeroepen tot de Vrijwillige Arbeidsdienst: werken voor het Groot-Duitse rijk en zo aan de gesel van de werkloosheid ontkomen. Hoeft het gezegd dat vooral leden van Nieuwe-Ordebewegingen en grote gezinnen toehapten? Toen die methode echter niet voor voldoende mankracht zorgde, vaardigde nazi-Duitsland vanaf 6 oktober 1942 de Verplichte Tewerkstelling uit: mannen van 18 tot 50 jaar en ongehuwde vrouwen van 21 tot 35 jaar moesten in Duitsland gaan werken. Het was een maatregel die in ons land veel kwaad bloed zette. De bezetter ontdeed zich daarmee van de fluwelen handschoenen waarmee hij in mei 1940 België had bezet, en toonde zijn ware aard. Wie kon onderduiken, deed dat; wie aan wegvoering wist te ontsnappen door

documenten te vervalsen, zich aan inlandse mijnarbeid te wagen of in het verzet te belanden, hield zich niet in. Finaal zouden tijdens de bezettingsjaren 436.000 Belgen in Duitsland zwoegen. Van de weeromstuit dreigde de industrie in België door deze leegloop in het slop te geraken. Vooral de steenkoolnijverheid – steenkool was de enige natuurlijke industriële brandstof binnen de grenzen van het Derde Rijk – snakte naar mijnwerkers.

De Duitse *Reichsvereinigung Kohle*, gesticht in 1941, had de steenkoolmijnen in Belgisch en Nederlands Limburg ondergebracht in de regionale afdeling *Kempen-Bergbau*. Mijningenieur Bruch zwaaide er de plak. Op 10 januari 1941 verordende Duitsland dat de Belgische koolproductie hoognodig met 5% moest stijgen, een onmogelijke eis wegens het tekort aan ondergronds personeel (sinds 1940 waren 9.649 mijnwerkers vanuit België naar Duitsland vertrokken). Dringend moesten dan ook Poolse, Tsjecho-Slowaakse, Joegoslavische, Hongaarse en Italiaanse kompels, naast Belgen uit het Hageland en de Antwerpse Kempen en zelfs verplicht-tewerkgestelden uit Luik, het Kempense Steenkolenbekken komen depanneren. Op 5 december 1941 was de aankondiging dat 2.000 Russische gevangenen in de mijnen zouden ingezet worden, een opluchting. Wel kregen de mijnzetels de opdracht mee voor gepast logies te zorgen. 'Gepast' betekende: één woonblok, in de nabijheid van de steenkoolmijn en omheind met prikkeldraad. Daarmee werd onmiddellijk begonnen. In Eisdon verrees voorjaar 1942 een 'kamp' benoorden de mijnsite aan de linkeroever van de Zuid-Willemsvaart, te Waterschei in de buurt van de Steenbeukstraat, te Beringen naast en in Zolder en Houthalen op het mijnterrein, in Winterslag aan de

Noordlaan en in Zwartberg achter het scholencomplex in de buurt van de Lucien-Londotstraat.

Het Russisch kamp van Waterschei

Toch duurde het nog tot de zomer van 1942 (2 juli) vooraleer een konvooi van 1.496 Sovjetburgers Limburg bereikte, 1/3 van hen jonger dan 17 jaar. 127 '*Fremdarbeiter*' (ook wel '*russische Bergarbeiter*' of '*Ukraniërs*' en later: '*Ostarbeiter*' genoemd) werden gestald in Beringen, 702 in Waterschei, 257 in Zwartberg, 121 in Winterslag en 289 in Eisden.

Vier dagen later publiceerden de Duitse autoriteiten ten behoeve van de belanghebbenden de regels die moesten gelden in de kampen. Er mocht een aangename sfeer heersen (muziekinstrumenten en het bezit van een radio waren

Een initiatief van Comité II

toegelaten); voor de Russen golden loontabellen; de Feldkommandantur te Hasselt (FK-681) zou vragen in verband met voeding en huisvesting beantwoorden; contact met de autochtone burgerbevolking moest vermeden worden en de site werd geleid door een kampoverste.

Vlug was duidelijk dat tal van gedeporteerden niet beantwoordden aan de voorwaarden om een volwaardige mijnwerker te zijn. Velen kampten met ziekte of een kwetsuur, anderen werkten niet omdat zij gestraft waren en tbc was een gevreesd zwaard van Damocles: tussen 1942 en 1944 stierven in Waterschei 10, in Zwartberg 7 en in Winterslag 3 *Ostarbeiter* aan deze ziekte. Het verstrekte voedsel was niet om naar huis te schrijven en er zijn gevallen bekend van Russen die noodgedwongen nabijgelegen groentebedden van Limburgers bestormden en voorraden stalen. Behalve zwakheid was ook het gebrek aan opleiding een plaag, zodat vrij vlug de suggestie kwam de arbeidsongeschikten te repatriëren. Op 21 juli 1942 werd alvast met een eerste konvooi gestart. Die dag reisden 13 personen uit Beringen, 35 uit Winterslag, 150 uit Waterschei, 56 uit Zwartberg en 21 uit Eisden opnieuw naar Duitsland.

Uiteindelijk zou blijken dat de *Ostarbeiter* nooit in de mijnen konden worden ingezet, omdat ze te jong waren en met allerlei gezondheidsproblemen kampten. Ze vormden eigenlijk een soort van 'voorhoede', de voorbode van een groter contingent Russische krijgsgevangenen, die hen vanaf september 1942 geleidelijk aan vervingen. In de overgangsfase was het de ex-soldaten niet toegelaten met de burgers uit Oost-Europa contact te leggen; meer nog: zij mochten zich niet in hetzelfde kamp bevinden. Daarom werden Russische burgers van Eisden verplaatst naar de kampen in Winterslag en Houthalen, van Zwartberg naar Waterschei, van Beringen naar Houthalen.

Finaal kwamen ze vanaf 21 oktober 1942 allen samen in het Russisch kamp van Waterschei. Ze zouden er blijven tot het eind van de oorlog.

De vaststelling dat tussen november 1941 en januari 1942 niet minder dan 500.000 Russische krijgsgevangenen in Duitse verzamelkampen aan hun eind waren gekomen, zette de nazi's aan het denken. De overledenen konden niet meer ingezet worden als goedkope arbeidskrachten, wat neerkwam op een geweldige verspilling. Hoog tijd dus, om van het overblijvend menselijke kapitaal gebruik te maken. Midden september 1942 arriveerde een eerste contingent van 2.500 Russische ex-soldaten in Limburg. De mannen werden toegekend aan de mijnen van Eisden, Zwartberg en Beringen. Enkele weken later kwam een tweede colonne aan. Op 23 oktober verdeelden de Duitsers 1.800 Russen over Beringen, Zolder, Houthalen, Winterslag, Zwartberg en Eisden.

In de respectievelijke verzamelkampen, waarvan de organisatie de verantwoordelijkheid was van de mijnzetels, ontstond nu een maatschappij binnen de maatschappij. Het mijnpersoneel voerde er allerlei karweien uit en werd geholpen door de Russen, die ook zelf talrijke werkjes opknaptten. Melk ophalen aan het station, broodbakken, schoenen lappen, ... het was in de *Arbeitskommandos* (zo werden de kampen genoemd) allemaal aanwezig. Als zij niet aan het werk waren, droegen de Russische krijgsgevangenen hun militaire plunje, gekenmerkt door de letters 'SU' (Sovjet-Unie) of 'KG' (KrijgsGevangene), en *Wehrmacht*eenheden zorgden voor de bewaking.

In Limburg verbleven najaar 1942 al 5.301 Russische krijgsgevangenen en *Ostarbeiter* (zoals reeds gezegd, zaten die

laatst exclusief in Waterschei, in de gaten gehouden door Vlaamse wachters). Stelselmatig zou het aantal Russen stijgen, terwijl de groep *Ostarbeiter* slonk en niet meer werd aangevuld. In augustus 1944, vlak voor de bevrijding van België, huisden 6.852 Russen in onze provincie; in Waterschei 1.078, in Winterslag 803 en in Zwartberg 1.386.

De bovenstaande zakelijke beschrijving van de Russische kampen betekent niet dat het leven er aangenaam was. Waarom zouden Russen anders contact hebben gezocht met de burgerbevolking en trachtten zij hun kamp te ontvluchten als de gelegenheid zich voordeed? De maatregelen om die initiatieven te ontmoedigen, lieten niet op zich wachten en ze richtten zich vooral tot de Limburgers: a) het was verboden de kampen te naderen, b) voorwerpen mochten niet aan de gevangenen worden afgegeven of van hen overgenomen en c) gevluchten onderdak verschaffen of helpen onderduiken zou streng bestraft worden. In de kampen zelf zorgde de kamppolitie, gerecruteerd uit de Russen, voor een strenge tucht en verklikkers trachtten tegen allerlei voordelen mogelijke ontsnappingen en andere calamiteiten te voorkomen. *Homo homini lupus est!*

Sommige reglementen en termen, eigen aan de Russische kampen, doen ons op het eerste (oppervlakkige) gezicht denken aan de concentratiekampen. Ook in Limburg werden gevangenen onder bewaking verzameld achter prikkeldraad en economisch uitgebuit. Ook hier stonden barakken die bezet waren met *'beddenbakken, twee boven elkaar'*. En is het zo moeilijk om in de (Russische) kamppolitie, ook al voerde die met tegenzin haar taken uit, een kopie te zien van de beruchte *Kapo's*?

Toch gaat een doorgedreven vergelijking natuurlijk niet op. In de buurt van de steenkoolmijnen heersten over het algemeen

geen onmenselijke toestanden zoals in Mauthausen, Auschwitz of Buchenwald, tenminste als we sporadische excessen (zie verder) buiten beschouwing laten. Er was de Duitsers nu eenmaal veel aan gelegen de gevangenen lichamelijk en geestelijk gezond te houden, want zij dienden te produceren. In alle kampen waren sporttoestellen aanwezig en mocht een 'wensenboek' worden ingevuld. Soms gingen de Russen onder bewaking op cinemabezoek en de Duitsers hadden veel aandacht voor de voeding van de kampbewoners, hoewel die hun rantsoen niet mochten aanvullen via ruilhandel. Finaal mogen wij natuurlijk de inzet van het verzet niet vergeten dat ook in de Limburgse steenkoolmijnen aanwezig was en de Russen in de mate van het mogelijk bijstond.

Het werk in de mijngangen is altijd zwaar en gevaarlijk geweest. En als je gedwongen wordt in de ondergrond af te dalen, maar je hebt voordien enkel op het veld gewerkt... Daarom werden de mijndirecties verplicht korte opleidingen te organiseren om van de Russen bekwame mijnwerkers te maken. Bedoeling was na afloop de Russen samen in aan hen voorbehouden pijlers te laten werken als kolenhouwers, als transporteurs of verplaatsers van installaties. Per vijf arbeiders werd een onderrichter voorzien. Naargelang de persoonlijke inzet, het rendement en de volgzzaamheid kon de Russische mijnwerker bekroond worden met extra sigaretten, melk, fruit, bier en aardappelen. Voor betrapte luieriken was er echter geen genade: die werden onderworpen aan een dubbele shift.

Tussen 1 oktober 1942 en 24 februari 1945 noteerde het Sint-Jansziekenhuis van Genk 80 overlijdens van Russische arbeiders. 7 van hen stierven dan nog na de Bevrijding. Het André-Dumontziekenhuis telde 10 doden. Dat zijn geen hoge

cijfers, rekening houdend met de duizenden Russen die tijdens de bezetting in Limburg verbleven. De meest frequente doodsoorzaken: longtuberculose, bloedvergiftiging, darmobstructie, mijnongeval, (toch nog) ondervoeding en ... gedood tijdens een vlucht poging.

Ontsnappen uit hun kamp was voor Russische krijgsgevangenen en *Ostarbeiter* een onzeker avontuur. Zij kenden de lokale taal niet en bevonden zich in een vreemde streek. Meestal gebeurde de vlucht louter intuïtief en steeds bestond de kans dat een durfal bij het zoeken naar lotgenoten die hem moesten helpen, verklikt werd aan de autoriteiten. Toch won de uitdaging het van de zekerheid en vlug waren ontvluchtelingen dagelijkse kost. De Russen doken onder, bij voorkeur in bossen, en werden in leven gehouden door het verzet of altruïstische landbouwers. De hulp aan de Russen is een heroïsch hoofdstuk in de geschiedenis van de bezetting van België, maar valt buiten het doel van deze brochure.

Anderzijds lieten Russen zich in Limburg niet zomaar als lammeren naar de slachtbank leiden. Algemeen wordt aangenomen dat een vorm van Russisch verzet ontstond in de zomer van 1943. Toen werd de 'Beweging van Russische Partizanen in België' gesticht, een organisatie die gesteund werd door de verzetsgroepering 'Geheim Leger' en de Limburgse partizanen. Zij trachtte ontsnappingen uit de kampen te organiseren en zocht contact met ondergedoken Russen om hen militair te organiseren. Daaruit groeiden partizanendetachementen die als '*Za Radinoe*' ('Voor het Vaderland') door het leven gingen. De bezetter heeft aan deze buitenlandse weerstanders zijn werk gehad!

Eind augustus, begin september 1944 was het zelfs de

koppigste Duitser duidelijk dat er halsoverkop moest gevlucht worden; de oorlog was verloren. De Russische krijgsgevangenen en *Ostarbeiter* werden als gijzelaars meegenomen, richting Duitsland. Daar belandden zij opnieuw in chaotische verzamelkampen, waar de levensomstandigheden ondermaats waren. Een Britse officier, die in Noord-Duitsland een van die oorden betrad, was ontzet over de toestand waarin de gevangenen zich bevonden, en mobiliseerde de burgemeesters van naburige gemeenten om elke dag vers voedsel aan te brengen. Na hun bevrijding werden de Russen naar de bezettingszone van de Sovjets gerepatrieerd. Hun minder fortuinlijke makkers, die eerder het leven hadden verloren, bleven in Limburg achter.

Het kamp van Zwartberg

GENK

Op het einde van het vorige hoofdstuk gewaagden wij van 'geen hoge cijfers', toen het ging om het aantal sterfgevallen van Russische krijgsgevangenen en *Ostarbeiter* in Limburg tussen 1942 en 1945. Zuiver statistisch is dat zo, hoewel bijna honderd doden tijdens de oorlog in een niet-gevechtssituatie er honderd te veel zijn. 4 ongelukkigen kregen hun laatste rustplaats in Heusden, 5 in Stal (Beringen), 14 in Koersel (Beringen) en 73 in Genk.

Achter de namen van de Russen die in Waterschei, Winterslag en Zwartberg omkwamen, staat op de lijsten, één persoon uitgezonderd, overal de doodsoorzaak opgegeven. Die is telkens 'begrijpelijk': '*mijnongeval*', '*hersenvliesontsteking*', '*darmperforatie*', '*kanker*', '*tbc*', ... Maar is dat ook telkens de waarheid? Wij durven daaraan twijfelen. Als de leefgewoonten in de Russische kampen toch '*niet zo ellendig*' waren, onderrichters in de mijngangen de gevangenen leerden hoe zij met het risicovolle werk moesten omgaan, en het hier ging om jonge, gezonde boerenjongens, op welke manier hebben zij dan een '*hartziekte*' opgelopen en wat gaat er schuil achter '*plotselinge dood*'? Het maakt ons wantrouwig, te meer omdat de Duitsers in de 'echte' concentratiekampen ook steeds de dood van talloze gevangenen weten aan een hartziekte, alleen maar om de realiteit te verdoezelen en de kans beschuldigd te worden van oorlogsmisdaden tot nihil te herleiden. Wat te denken van volgend geval?

Begin mei 1945, na de oorlog, legde Victor Kosten, actief op de mijn van Waterschei, klacht neer tegen opzichter Aloïs Kumerc en conducteur Frans Supan. Op een dag riep Kumerc

een 27-jarige *Ostarbeiter* bij zich. Wassili Awgust gehoorzaamde maar schoorvoetend aan dat bevel, omdat hij niet graag werkte in de mijngalerij waarvoor hij vreesde te worden aangeduid. Aloïs Kumerc verdroeg dat niet en woedend sloeg hij de man met een schop op het hoofd. Wassili werd bewusteloos naar de infirmerie gebracht, waar een schedelbreuk de diagnose was.

Daarop besloten twee Belgische werkmakers van Wassili Kumerc een lesje te leren. Zij wachtten hem in de badzaal op en gaven hem een flink pak slaag. Helaas kwam net op dat ogenblik een kompaan van Kumerc binnen, Frans Supan, die getuige was van het resultaat van de afranselpartij. Hij beschuldigde prompt Victor Kosten ervan dat hij de daders kende, wat Kosten logenstrafte. Niettemin werden de namen toch nog door een klikspan doorgebiefd en een uitnodiging bij de *Feldgendarmrie* was het gevolg. Daar legde Victor Kosten uit dat Wassili Awgust onschuldig afgetroefd was. De *Feldgendarmen* lieten de gedaagden gaan.

De politie van Genk zette het onderzoek verder omdat de ongelukkige, van wie de naam op dat moment aan de autoriteiten nog niet bekend was, daags na de feiten overleden was. Agent Jan Geraerts achterhaalde de identiteit van de man en vond bij de mijndokter de documenten die van het heengaan waren opgesteld. Daarop stond dat Wassili Awgust op 1 mei 1943 in de infirmerie was binnengebracht, met '*breuken aan het schouderblad en aan weerszijden van de schedel*'. De literaire doodsoorzaak? '*Mijnongeval, val voorwerp*'! Geraerts twijfelde niet: het ging hier om een gewelddadige dood. Hij stelde alles in het werk om Kumerc en Supan ter beschikking te stellen van de krijgsauditeur. Supan nam de wijk naar Duitsland; het lot van Kumerc is ons onbekend.

Dat de Russen voor de nazi's *Untermenschen* waren die in de categorie van de joden thuishoorden, werd duidelijk door het getuigenis van Roald Coppin. Roald is verantwoordelijk voor de stedelijke begraafplaats van Genk. Vlak voor het ter perse gaan van deze gelegenheidsbrochure vertelde hij ons: "*Jaren geleden hoorde ik van mijn oom hoe Russen die omkwamen in de mijn of in het kamp waar zij verbleven, op bevel van de Duitsers begraven werden. Hun lotgenoten moesten een kuil graven en daarin werden de naakte lijken gegooid. Letterlijk: alsof het om afval ging. Het was weerzinwekkend.*"

10 februari 2018. Een druilerige regen begeleidt ons naar het ereperk van de Russische krijgsgevangenen en *Ostarbeiter* op de begraafplaats van Genk-Centrum. 73 zerken staan er recht, netjes in de rij, als vormen zij samen een verstild beeld. Ze worden geflankeerd door het moderne monument van de treurende madonna, dat de site nog imponerender maakt.

Iwan Schewtschenko (17 jaar) is nog steeds de jongste en zal dat altijd blijven. Wellicht was hij, gezien zijn leeftijd, een *Ostarbeiter*. En waarschijnlijk was Daniel Karpenko, de oudste met zijn 51 jaar, dat ook. De meeste anderen hadden de leeftijd om in het Sovjetleger te dienen. Een vergeten reeks graven, of tenminste: de levensverhalen van deze mensen zijn met hen begraven en/of amper gekend. De jaarlijkse herdenking brengt een passend en noodzakelijk eerbetoon aan deze verschoppelingen, die, net zoals wij, mensen waren en enkele jaren onze (anonieme) streekgenoten. Op de volgende pagina's volgen hun schaarse coördinaten. Zo vullen we toch een stukje

van hun identiteit in.

**Russische krijgsgevangenen op de binnenplaats
van het kamp van Winterslag**

Een initiatief van Comité II

VOOR EEUWIG ONDER GENKSE AARDE

Alawerdi Alawerdyew (°Pakko, 1898 - +Eisden, 9 november 1943)

Iwan Anikowitsch (°Sieltsi, 3 januari 1915 - +Genk, 16 december 1942)

Alexander Arbusow (°Kowaly, 30 oktober 1914 - +Genk, 20 februari 1943)

Jowi Ataew (°Turkmestan, 20 juni 1922 - +Genk, 1 januari 1944)

Wassili Awgust (°Kriwoirog, 16 januari 1916 - +Genk, 2 mei 1943)

Sultan Bazar (°?, 1910 - +Genk, 30 maart 1944)

Wassily Belkin (°Bujkowo, 26 februari 1902 - +Genk, 29 december 1942)

Tursuk Berdiew (°Usbek-Buchara, ? februari 1921 - +Genk, 10 april 1944)

Nuradin Bessonow (°Kasala, ? januari 1908 - +Genk, 30 mei 1944)

Gregory Brashnik (°Ginisky, 17 november 1901 - +Genk, 20 april 1943)

Iwan Danilin (°Mejdo-Penza, 30 januari 1898 - +Genk, 4 april 1944)

Konstantin Drannikow (°Smolensk, 9 december 1919 - +Genk, 27 januari 1944)

Alex Durakow (°Bosopannol, 24 november 1924 - +Genk, 8 september 1943)

Alexander Ermak (°Tschernigow-Priluki, 13 december 1923 - +Genk, 29 november 1943)

Jan Fedorov (°Drowigo, 26 september 1911 - +Genk, 21 juni 1944)

Jacob Feschenko (°Lapinka, 23 oktober 1906 - +Genk, 17 december 1942)

Leonid Gawelko (°Tambow, 14 oktober 1910 - +Genk, 22 januari 1943)

Nicolay Gnevshev (°Ornsk, 16 oktober 1910 - +Genk, 12 november 1943)

Alexei Iwanowitch Gorlatschouw (°Nowasibirsh, 6 juli 1923 - +Genk, 14 november 1944)

Jan Goudimov (°Kalisi, 22 september 1918 - +Genk, 4 februari 1943)

Alexander Gousew (°Kalimki-Oblosk, 30 augustus 1915 - +Genk, 18 juni 1943)

Bazyli Haurys (°?, 12 september 1916 - +?, 31 december 1947)

Stepan Wasily Hjuschtschenko (°Krasnojarsk, 30 januari 1905 - +Genk, 13 februari 1945)

Jan Jakubtchik (°Watzlawin, 10 maart 1913 - +Genk, 26 oktober 1942)

Nikifor Jelaschko (°Cherenisni, 10 maart 1913 - +Genk, 26 oktober 1942)

Daniel Karpenko (°Vasiliewka, 17 december 1892 - +Genk, 2 september 1943)

Peter Klimow (°? - +Zolder, 11 september 1944)

Jean Kollessa (°Marmon-Liewka, 9 oktober 1925 - +Genk, 13 oktober 1943)

Wassily Kortnew (°? - +Zolder, 1 oktober 1944)

Iwan Koukrecc (°?, 1 maart 1911 - +Genk, 1 oktober 1942)

Nicolaus Kowalew (°Charkow, 16 april 1920 - +Genk, 14 september 1943)

Vasily Krivenko (°?, 17 december 1892 - +Genk, 5 december 1942)

Wladimir Lazuka (°Wolotz, 19 september 1920 - +Genk, 9 februari 1943)

Vasiel Lesyk (°Lidiomiv, 1 januari 1913 - + Genk, 23 oktober 1942)

Denis Lisokon (°?, 1 oktober 1906 - +Genk, 9 mei 1944)

Victor Litwinenko (°?, 11 oktober 1903 - +Genk, 17 november 1942)

Jacob Makarow (°Nawietory, 17 februari 1901 - +Genk, 7 maart 1943)

Alexander Malage (°Saporaske, 8 december 1925 - +Genk, 3 oktober 1944)

Iwan Malofeen (°Smolensk, 30 november 1911 - +Genk, 9 juni 1943)

Iwan Maximoff (°Samarsky, 1 juli 1915 - +Genk, 15 juni 1943)

Larion Milnitschenko (°Lowo-Alexandrowka, 6 juni 1898 - +Genk, 9 december 1943)

Leon Morosof (°?, 21 augustus 1914 - +Genk, 28 januari 1943)

Leonid Naidenow (°Ivanow, 14 februari 1911 - +Genk, 29 juli 1943)

Sergey Ogaronow (°Tchernyschewo, 7 december 1926 - +Genk, 1 oktober 1942)

Serge Panasiak (°Kalniotin, 7 december 1926 - +Genk, 1 oktober 1942)

Sergej Plachin (°Kasnodar, 25 mei 1900 - +Genk, 12 januari 1944)

Johann Pokidko (°Saniwka, 3 juli 1925 - +Genk, 30 juni 1944)

Mikoly Prokopejuk (°?, 20 december 1908 - +?, 8 oktober 1947)

Stepanowitch Wladimir Radziewski (°?, 6 juni 1912 - +Genk, 22 februari 1945)

Trochim Roy (°Pustotino, 12 juni 1900) - +Genk, 2 december 1943)

Antoon Rudif (°Kromonetz, 16 juli 1923 - +Genk, 14 november 1944)

Kasimir Sawadsky (°Cholot, 7 juli 1918 - +Genk, 17 april 1943)

Iwan Sawtchenko (°Fasow, 11 februari 1923 - +Genk, 17 januari 1944)

Afanasiy Schaligin (°Oriom, 29 november 1911 - +Genk, 9 mei 1943)

Iwan Schewtschenko (°Makowischto, 23 december 1927 - +Genk, 8 februari 1944)

Wassily Schtscherbinin (°Kriwoï-Rog, 21 juli 1921 - +Eisden, 25 mei 1944)

Leouva Szuber (°Rostok, 5 mei 1925 - +Genk, 28 juni 1944)

Gregori Tabakov (°?, 8 december 1912 - +Genk, 9 maart 1944)

Alexander Tabakov (°Kanasovka, 1 januari 1914 - +Genk, 22 februari 1943)

Vasily Tchegenkow (°Mokreja-Wagurna, 8 april 1903 - +Genk, 28 oktober 1942)

Michel Tchesnokow (°Stara-Michailowka, 30 september 1923 - +Genk, 13 oktober 1943)

Wladimir Ternawski (°Volknjlja, 22 mei 1925 - +Genk, 6 april

1943)

Michael Tkatschew (°Borowsk, 15 juli 1907 - +Genk, 21 juni 1944)

Nicolas Tschernobaj (°Fastow-Kiew, 25 oktober 1925 - +Genk, 29 februari 1944)

Togaj Uluaev (°Simpolatensi-Oblosk, 1 januari 1905 - +Genk, 20 april 1944)

André Wasiliuk (°Rosin, 13 juli 1921 - +Genk, 21 april 1943)

André Wasiutin (°Rostovska, 12 november 1907 - +Genk, 10 december 1942)

Wasijl Waskiw (°?, 1 december 1917 - +?, 27 mei 1949)

Iwan Wassilenko (°?, 17 november 1922 - +Genk, 11/2/1943)

Wassily Winnik (°Wilchana, 20 januari 1910 - +Genk, 9 mei 1943)

Wassily Wlassow (°Konstantinograd, 29 november 1909 - +Genk, 20 april 1943)

Emiljan Woroschilov (°?, 4 augustus 1909 - +Genk, 2 december 1942)

Ivan Zadessinetz (°Karkoff, 1 januari 1914 - +Genk, 14 maart 1944)

Een initiatief van Comité II

**MIJN
ERF
GOED**

Met dank aan de volgende auteurs en hun studies. Zij verrichtten het pionierswerk waaruit wij mochten putten:

Jan Kohlbacher, *Het Russisch Kamp / De Kampen bij de Limburgse Mijnen 1942-1945*; vzw Stichting Erfgoed Eindhoven e.a., 1998

Jean Put, *Russische Krijgsgevangenen in Limburg 1942-1945 / Leven en Werken in Oorlogstijd*; Heemkundige Kringen van Beringen en Beverlo, 2002

Roger Rutten, *Van Genk tot Mauthausen / Opmerkelijk Verzet en Collaboratie in Vlaanderen*; EPO, 2009

Arthur Wollants en Jos Bouveroux, *Russische Partizanen in Limburg tijdens de Tweede Wereldoorlog*; Davidsfonds/Leuven, 1994

Dank ook aan Anniek Nagels (Schepen van Cultuur te Genk), Kathleen Parthoens (Schepen van Begraafplaatsen te Genk), Erfgoedcel Mijnerfgoed, Heemkring Heidebloemke Genk, Freddy Hamonts en Roald Coppin, beheerder van de Stedelijke Begraafplaats van Genk